

Biblijski magarac – zaštićena vrsta

Mladen Vuković, dipl. ecc., novinar-urednik

HRT Radio Split

mladen.vukovic@hrt.hr

Sažetak

Magarac, ili kako ga u našim primorskim, jadranskim podnebljima još nazivaju – tovar, sivač, kenjac, jedna je od najopjevanijih životinja u hrvatskom pjesništvu kao čovjekov prijatelj i tegljač u krškim bespućima. Njegove spomene nalazimo u brojnim povijesnim, pravnim književnim i drugim izvorima, od Biblije, narodne književnosti do suvremenih pjesnika, osobito u čakavskom izričaju. Dolaskom motorizacije, neobrađivanjem malih poljoprivrednih brdskih površina i sahnjenjem života u selu opada broj magaraca, koji postaje tek simbolom negdašnjeg života u dalmatinskim mjestima i manekenom u turističkim motivima. Od 1997. godine magarac je u Hrvatskoj upisan u Registar zaštićenih životinjskih vrsta.

Ključne riječi: magarac, tovar, težak, književnost, zaštićena životinjska vrsta, turizam

Magarac (tovar, sivač, osel, ugot, kenjac...) je životinja natovarena obiljem simbola, višetisućljetni je pratitelj težaka, s kojim je dijelila dobro i još veće porcije zla, truda, umora, nezahvalnosti i batina. Ta strpljiva i izdržljiva životinja ekonomičnija je i korisnija i od konja, koji je zbog svoje ljepote i gracioznosti znatno poštovaniji i vrijedniji. Tako konji na sjeveru i tovari na hrvatskom jugu kao da su niknuli izravno iz povijesti i mentaliteta i mogli bi poslužiti kao heraldičke životinje ucrtane u grbove hrvatskih županija. Konj je znak bogatstva sjevera jer traži više njega, kod konja je sve vanjština, dok je magarac skromna, neugledna marva koja se praktično koristila u sve svrhe. Ipak, i jednih i drugih danas je sve manje, tonu u zaborav i ljudi ih danas drže zbog drugih razloga, statusnih, odnosno turističkih svrha. „Tu više nikakve simbolike nema. Kad bi još išta vrijedile one stare izreke, moglo bi se kazati da su danas i konji i magarci pali s konja na magarca“, zgodno je primijetio akademik Pavao Pavličić.

S novim dobom i tehnološkim napretkom, napuštanjem obrade zemlje u škrtom mediteranskom kamenjaru, polagano je odumirao i naš tovar, koji se preobrazio u turistički brend. U našim zakonicima tovar se prvi put spominje u *Korčulanskom statutu* iz 1214. godine, a te je godine naslikan i na slavnim Buvininim vratnicama splitske prvostolnice u biblijskom prozoru s Kristom. Prije 150 godina u Dalmaciji ih je po popisu bilo više od 30 tisuća, od tada im broj stalno opada, pa je u Hrvatskoj prvi put upisan u Registar zaštićenih životinjskih vrsta 1997. godine, kada ih je po službenoj statistici bilo manje od tisuću, iako ih je u zbilji uvijek više.

Ujedinjeni narodi su 1992. godine u Riju de Janeiru usvojili *Konvenciju o biološkoj raznolikosti*, koju je 1996. godine potpisala i RH pa se od 1997. godine daju novčane potpore i uzgajivačima magaraca. Danas imamo više uzgajališta magaraca, u kojima se proizvodi i iznimno ljekovito magareće mlijeko, dok gastronomski specijaliteti od magaretine i nisu popularni koliko s druge strane Jadrana. Magareći rezervat *Liburnija* (Valeta) prvi je utemeljio Ivan Perko 1995. u Domišnici u dolini Raše u Istri, Tribunjani su 1999. godine napravili rezervate na otocima Logorunu i Lukovnjaku pokraj Šibenika, a sljedeće je godine osnovana Udruga *Hrvatski tovar*. Godine 2006. osnovana je u Tisnu i udruga *Tišnjanski tovar*, koja održava vlastitu magareću ergelu u Tisnu i Jezerima. Uzgajaju se i na ranču *Dar-mar* u Poljicima kod Zadra, na obiteljskoj farmi Tadin u Kaštel Kambelovcu, pri udruzi *Sveti Juraj* na Braču, postoje i na imanju Marije Tomašević u Gali, a u Zabiokovlju farme magaradi podižu Marijan Bilić Pavlinović u Studencima te Andrija Ribičić u Šestanovcu... Poznate su i ljetne turističke utrke magaraca, od kojih je najpoznatija ona koja se još od 1963. održava u Tisnu pokraj Šibenika i u kojoj sudjeluju predstavnici 12 zemalja.

Iako je nestao s naših polja i dolaca, magarac se nastanio u suvremenoj zavičajnoj književnosti, osobito u čakavskim stihovima. Magarac je neizbježni književni motiv još od vremena prije Krista, spominje se čak 173 puta u *Starom zavjetu*, često je naslikan i u likovnoj umjetnosti, za njegovu nesebičnu pomoć čovjeku dignuti su mu spomenici diljem svijeta, najviše u slavnom Cervantesovu liku Sancha Panze i islamskom pučkom mudracu Nasrudinu Hodži koji ga jašu. Proteklog desetljeća spomenici tovaru podignuti su u više dalmatinskih mjesta – Primoštenu, Tribunju, Splitu, Poveljima, Jelsi, ali i u Dalmatinskoj zagori – Biorinama, a najstariji je u Mostaru, otkriven 1972. godine.

U hrvatskoj književnosti postoje izbori stihovlja o životinjama i mačkama, a prije dvije godine priredio sam prvi opsežan izbor narodnih i autorskih pjesama, poslovica, izreka, aforizama, priča i ilustracija, na 260 stranica, kojim sam u maloj antologiji naslovljenoj *Magare gre u raj* posvjedočio da je magarac naša najopjevanija domaća životinja, kojoj su književnici tek tim malim poetskim zapiscima pera pokušali zahvaliti za sav njegov višestoljetni trud koji je ugradio u našu materijalnu

i duhovnu baštinu, i ispričati se za sve nanesene mu uvrede od onih koji ne uspješe proniknuti u njegovo samozatajno biće, biti braća magarcu..

Literatura

- Pavličić, Pavao. Konj i tovar. // Vijenac 505, (11. 7. 2013)
- Vuković, Mladen. Magare gre u raj. Split: Naklada Bošković, 2013.

Vuković, Mladen rođen je 1958. godine u Splitu. Urednik je kulture Hrvatskog radija – Radio Splita. Suraduje u više časopisa. Na radiju su mu izvedene četiri komedije. Uvršten je u više zbornika i antologija, te je stihovima zastupljen u udžbeniku hrvatskog jezika za osmi razred osnovne škole. Za svoj novinarski i kulturni rad nagrađen je godišnjom osobnom Nagradom Splitsko-dalmatinske županije 2008. godine te Nagradom Hrvatske radiotelevizije 2010. godine. Za aforizme je dobio nagradu *Zlatna puntina* u Blatu na Korčuli 2009. godine te nagradu za kreativnost *NAJI NAAMAN 2012.* u Libanonu.

Objavio je knjige humora i stihova za djecu: *Epidemijagrami*, *Neonske aureole*, *Čaj s ledom*, *Ima u meni nešto*, *Divlji uradak*, *Brzac*, *Naopako/Obrnuto*, *Stotina istina Tina*, *Imotska kolajna*. Priredio je izbore humora i poezije *Antologija hrvatskog aforizma*, *Hrvatski epigram*, *Pobratimstvo lica u nemiru – Pjesnici Tinu Ujeviću sv. 1; 2*, *Imotska nova lirika*, *More vedrine*, *Naša velečasna maslina*, *Odsjaji kaštelanske duše*, *Vedri Vidra*, *Ante Bruno Bušić – Bard i mučenik hrvatskog državotvorja*, *Magare gre u raj*.